Etelä-Savon ELY

Lausunto

20.08.2025

Asia: VN/14961/2024

Lausuntopyyntö keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmasta (KAISU3)

Toimenpideohjelma tavoitteiden saavuttamiseksi

Avovastaus

Etelä-Savon ELY-keskus toteaa, että suunnitelmaluonnoksen toimenpiteet eivät näyttäisi skenaariotarkastelujen perusteella olevan riittävät, jotta taakanjakosektorille asetetut päästötavoitteet saavutetaan.

Vuonna 2023 Suomen päivitetyn taakanjakoasetuksen päästövähennysvelvoite vuodelle 2030 on vähentää KHK-päästöjä 50 % vuoden 2005 tasosta. Tämä vastaa enintään 17,1 Mt CO2-ekv päästötasoa vuonna 2023. Laskennallisesti KAISU 3 luonnoksessa (taulukko11) raportoidut toimenpideohjelman päästövähennysvaikutusten tuloksena syntyvät päästöt vuonna 2030 olisivat 18,4 miljoonaa tonnia CO2-ekv.

Epävarmuutta lisää se, että osa taustaselvityksessä esitetyistä toimenpiteistä eivät ole toteutuneet ja osa on päätetty jättää toteuttamatta. Taakanjakosektorilla päästövähennysten saavuttamiseksi tarvitaan vaikuttavampia toimenpiteitä ja ympäristöpolitiikan ohjauskeinoja. Ohjauskeinojen kokonaisuus vaatii tarkentamista erityisesti liikenteen, energiatehokkuuden ja maatalouden kohdalla.

Maankäyttösektorin nielutilanteeseen ovat vaikuttaneet monet toimintaympäristön muutokset. Venäjältä puuntuonti on käytännössä loppunut. Tämä on seurausta Venäjän Ukrainaan kohdistuneen hyökkäysodasta. Osaltaan tästä syystä on metsien hakkuutasoa Suomessa jouduttu nostamaan. Näin varsinkin maakunnissa, joiden elinkeinoelämä perustuu suurelta osin maa- ja metsätalouteen. Näillä alueilla maankäyttösektorin hiilinielut ovat osaltaan tästä syystä muuttuneet useina viime vuosina päästölähteiksi. Tähän on toki muitakin syitä.

Etelä-Savon ELY-keskus kiinnittää huomion päästövähennystoimien kokonaisuuteen, jossa paineet maankäyttösektorin nielujen korvaamisesta päästövähennyksillä taakanjako- ja päästökauppasektorilla ovat suuret. Tämä saattaa taakanjakosektorin kohdalla tarkoittaa merkittävää kustannuspainetta kuluttajille ja yrityksille. Nämä ryhmät ovat riippuvaisia mm. liikenteen, rakennusten lämmitykseen ja energiankulutukseen kohdistuvista veroluonteisista ja muista maksuista. EU:n lainsäädäntökin edellyttää oikeudenmukaista ja sosiaalisesti reilua siirtymää siten, ettei vihreään talouteen siirtyminen kuormita kohtuuttomasti mitään ryhmää tai sektoria. Elinkeinoelämä, joka hyötyy taloudellisesti maankäyttösektorin tuomista ekosysteemipalveluista, tulee kantaa merkittävä osavastuu hiilinielujen ja -varastojen turvaamisesta ja kehittämisestä.

Pienten kuntien lämpölaitokset eivät yleensä kuulu päästökaupan piiriin, siten niiden KHK-päästöt eivät tavoitteiden ja sääntelyn puutteessa ole monissa tapauksissa vähentyneet. Tähän tulisi kehittää vaikuttavia toimenpiteitä.

MAL-sopimuksilla on potentiaalia ohjata suurta osaa kansalaisia koskevaa suunnittelua ilmastokestävään suuntaan. Tähän tarvittaisiin selkeiden ilmastotavoitteiden määrittelyä osaksi MAL-sopimuksia. Valtiolla on sopijaosapuolena mahdollisuus edistää vähähiilistä yhdyskuntarakennetta osana neuvotteluja. Tätä tukee se, että alueidenkäyttölakiin on tulossa selkeä yhteistyövelvoite. Asia olisi hyvä tunnistaa KAISUssa toimenpiteenä.

Liikenne

Avovastaus

Liikennesektorin päästöjä voidaan parhaiten vähentää kasvattamalla uusiutuvan polttoaineen jakeluvelvoitetta ja vauhdittamalla autokannan sähköistymistä politiikan ohjauskeinoilla. Jakeluvelvoitteen muutokset ja vuonna 2027 käyttöönotettava fossiilisten polttoaineiden jakelun päästökauppa (ETS2) vähentää todennäköisesti merkittävästi tieliikenteen päästöjä vuoteen 2030 saakka.

Päästövähennysskenaarioissa autokannan sähköistyminen on ilmeisesti yliarvioitu toteutuneesen verrattuna. Autokannan sähköistymistä tulisikin politiikkatoimin edistää tehokkaammin kuin KAISU 3 -luonnoksessa on esitetty.

Kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen edellytyksiä maaseutuvaltaisissa maakunnissa, varsinkin haja-asutusalueella, tulee edistää rahoitusinstrumenttien ja muiden tehokkaiden ohjauskeinojen yhdistelmillä. Näin siksi, että kävelyn ja pyöräilyn edistämisen valtiontukea on tällä hallituskaudella vähennetty merkittävästi. Panostukset joukkoliikenteeseen, kävelyyn, pyöräilyyn, infraan sekä liikennejärjestelmäratkaisut sekä niiden käyttöä tukevat palvelut ovat tärkeitä. Nämä tukevat liikkumistottumusten muutosta, joka vaatii pitkäjänteistä työtä. Kävely ja pyöräily lisää myös terveyshyötyjä ja vähentää autoilusta syntyviä ilmansaasteita.

KAISU 3 -luonnoksessa esitetyistä lisätoimista raskaan liikenteen puhtaiden (sähkö-, vety- ja metaanikäyttöisten) ajoneuvojen hankintatuki sekä lataus- ja tankkausinfran kehittäminen ovat vaikuttavia ja tarpeellisia toimia

Maatalous

Avovastaus

Maatalouden päästöihin vaikuttava suurin yksittäinen ympäristöpolitiikan ajuri ovat CAP-tuet ympäristötukijärjestelmän kautta. Jatkossa tulisi huolehtia, että EU:n yhteisen maatalouspolitiikan sisältöihin saataisiin mukaan aiempaa vaikuttavampia ilmastotoimia, jolloin hallinto pystyisi näitä osaltaan toimeenpanemaan. Kuntien toimivalta maatalouden päästöjen vähentämiseksi on marginaalinen.

Maataloussektorilla on tärkeää turvata EU:n yhteisen maatalouspolitiikan kansalliseen strategiasuunnitelmaan sisältyvien maataloudesta lähtöisin olevien kasvihuonekaasupäästöjen hillintätoimenpiteiden rahoitus ja viljelijöiden saama täysimäärinen korvaus päästövähennysten aiheuttamista lisäkustannuksista ja tulonmenetyksistä. Erityisesti turvepeltojen kosteikkotoimien toimeenpanoa on tehostettava, mutta turvemaapeltojen ja maatalouden tuottamille ilmastohyödyille tarvittaisiin myös toimivat vapaaehtoiset hiilimarkkinat. Jotta markkinoille tulisi tarjontaa, valmisteilla oleva EU:n pysyvää hiilenpoistoa, hiiliviljelyä ja hiilen varastointia tuotteissa koskeva sertifiointikehys ei saisi valmistuessaan olla liian monimutkainen. Kansainvälisten standardien käyttöönottoa voitaisiin yrittää nopeuttaa kehittämällä yksityissektorin osaamista, sekä tukemalla kansallisten hiilimarkkinatoimijoita ja arvoketjun kehittymistä monipuolisesti.

Rakennusten erillislämmitys

Avovastaus

Etelä-Savon ELY:n VIHTO-hankkeessa on havaittu, että kunnissa kiinteistöjen energiatehokkuudessa paljon parannettavaa ja mahdollisuuksia säästää energiaa ja rahaa. Samalla päästöt vähenisivät ja voidaan ottaa käyttöön uusiutuvaa energiaa. Tässä varsinkin pienet kunnat hyötyisivät energiajohtamisen kehittämisestä ja kuntien yhteisten etävalvomoiden perustamisesta. Suurin haaste on etenkin pienissä kunnissa rajalliset resurssit, mikä näkyy sekä teknisissä ratkaisuissa että kehittämisen suunnitelmallisuudessa.

Kunnat hallinnoivat suurta määrää koulu- ja päiväkotirakennuksia sekä liikuntarakennuksia – kuten jäähalleja, uimahalleja ja liikuntahalleja. Näiden merkitys energiankulutuksessa on huomattava. Julkisissa kohteissa kulutus on suurta ja käyttöasteet vaihtelevat, mikä tarjoaa merkittäviä mahdollisuuksia energiatehokkuuden kehittämiseen energiaseurannan ja

rakennusautomaatioratkaisuiden avulla. Näiden kohdalla hankerahoitus tulee turvata myös tulevilla ohjelmakausilla.

Öljy- ja maakaasulämmityksistä luopumisen tukeminen on vaikuttava toimenpide ja sen jatkaminen on kannatettavaa. Eduskunta on myöntänyt avustuksiin vuoden 2025 toisessa lisätalousarviossa 14 miljoonaa euroa. Määräraha tähän tarkoitukseen olisi muutoin jäänyt käyttämättä sen käyttöoikeuden päättyessä vuoden 2025 lopussa. Avustuksen myöntämistä jatketaan vielä vuonna 2026. Valtaosa erillislämmityksen päästöistä aiheutuu öljylämmityksestä, on öljylämmityksen vaihtajille kohdennettu ELY-keskuksen myöntämä avustus ollut vaikuttava toimenpide erillislämmityksen päästöjen pienentämiseksi. Avustuksen turvin Suomessa on luovuttu jo yli 30 000 öljylämmitysjärjestelmästä ja kysyntää avustukselle on edelleen.

Työkoneet

Avovastaus

Maatalouskoneiden kasvihuonekaasupäästöjä voidaan kustannustehokkaimmin vähentää lisäämällä biodieselin käyttöä nykyisen kaluston polttoaineena. Maatalouskoneiden sähköistys ei tällä hetkellä ole kustannustehokasta. Päästövähennyksen hinnaksi arvioidaan 1 300–3 900 €/t CO_2-ekv. Biokaasutraktoreita on markkinoilla ja traktorien muuttamista biokaasukäyttöisiksi tuetaan energiainvestointien kautta. Toistaiseksi biokaasu traktorin polttoaineena ei ole kovin yleinen. Biokaasutraktori käyttöönotto voi olla hyödyllistä, jos tilalla oma biokaasulaitos ja tankkausasema.

Jätehuolto

Avovastaus

Hallinnossa on tunnistettu, että jätteitä hyödynnetään edelleen liikaa materiaalihyödyntämisen sijaan energiana jätteenpoltossa. Suomeen tuodaan tällä hetkellä suuria määriä jätettä poltettavaksi muualta. Jätteenpoltto on ristiriidassa kiertotalouden ja EU:n kierrätystavoitteiden kanssa.

Teollisuuden kiertotalouden edistäminen ja sivuvirtojen hyödyntäminen säästävät neitseellisiä raaka-aineita ja energiaa. Samalla jätettä ohjautuisi vähemmän loppusijoituspaikkoihin. Näillä toimilla on myös positiivisia ilmastovaikutuksia. Kiertotalousnäkökulmaa ei riittävästi tuoda esille KAISU:n teollisuutta koskevissa toimissa. Materiaalitehokkuutta parantamalla voitaisiin korvata myös kaivosteollisuuden kriittisiä raaka-aineita.

Energia- ja materiaalikatselmukset ovat yrityksissä tärkeä keino vähentää päästöjä, luonnonvarojen käyttöä, energiankulutusta sekä saavuttaa kustannussäästöjä. Valtakunnallisessa jätesuunnitelmassa jätteen synnyn ehkäisyn tärkeäksi toimenpiteeksi on nostettu juuri materiaalikatselmusten

rahoituksen varmistaminen. Materiaalikatselmusten tuki tulisikin palauttaa. Teollisuuden ja yritysten osaamista energiatehokkuussopimuksista, energia- ja materiaalikatselmuksista tulee parantaa.

Kiertotalouteen liittyen KAISU-luonnoksessa on tunnistettu neitseellisten luonnonvarojen käytön kasvu. Kiertotalouden toimenpiteitä kokonaisuudessa tulisikin terävöittää, huomioiden vireillä olevat kiertotalouslaki ja valtakunnallinen jätesuunnitelma. Valtiolla on kokonaisuudessa merkittävä rooli. Tulee myös tunnistaa TKI-rahoitus kiertotalouden edistämisessä alueilla.

KAISUssa tulisi nostaa vahvemmin esiin sivuvirtojen hyötykäytön edistäminen, sillä teollisuuden sivuvirrat ovat volyymiltaan suuria. Myös materiaalivirtojen, mukaan lukien maamassat, seurannan kehittäminen valtakunnallisesti tulisi tunnistaa.

Rakentamisen kiertotalouden kehittäminen vaatii rakennusmateriaalien ja -osien kiertotalousmarkkinoiden vahvistamista välivarastoinnissa, rakennusjätteen vähentämisessä sekä kehittämällä digitaalisia materiaalipankkeja. Tulee myös tunnistaa keinot ehkäistä jätteen syntyä ksi kaavoituksessa. Jätehierarkian ensisijaisuusjärjestyksen mukaisesti tulisi osoittaa toimia, joilla edistetään korjausrakentamista ja käytön tehostamista, esim. uudet käyttötarkoitukset tyhjille ja/tai vajaakäyttöisille kiinteistöille. Asia olisi sisällytettävä myös kuntien ja alueiden strategiseen suunnitteluun. Tulevilla virastoilla voi tässä olla tietoa välittävääja fasilitoivaa roolia alueilla ja alueiden välillä.

F-kaasut

Avovastaus

-

Teollisuus ja muut päästöt

Avovastaus

-

Kuntien ja alueiden ilmastotyö

Avovastaus

Pienten kuntien mahdollisuudet ja toimivalta vaikuttaa oman kuntansa KHK-päästökehitykseen ovat varsin pienet ja korostuvat KAISU-luonnoksessa ehkä liiaksi. Kuntien päästöprofiileissa keskeisiä ovat liikenne ja maatalous.

Etelä-Savossa heinäkuussa 2025 valmistuneessa DI-työn päästöskenaariolaskennassa havaittiin, että kasvihuonekaasupäästöjen vähennystavoitteiden saavuttamisessa on suuria eroja pienten maatalousvaltaisten kuntien ja kaupunkien välillä. Etelä-Savon kolme suurinta kuntaa näyttävät saavuttavan Suomen 60 % päästövähennystavoitteen vuoteen 2030 mennessä. Suuremmilla kunnilla näyttäisi olevan pieniä kuntia paremmat resurssit ilmastotoimiin. Tässä keskeistä on toki elinkeinorakenne. Etelä-Savon ELY korostaa, että valtion tulee kohdentaa entistä enemmän tukea ja räätälöityjä ympäristöpolitiikan ohjauskeinoja, joissa huomioidaan pienten kuntien tarpeet. Maaseutuvaltaisissa maakunnissa haasteita päästövähennyksiin tuovat harva asutus, pitkät välimatkat ja siksi välttämätön yksityisautoilu.

ELY-keskukset ja maakuntien liitot ovat vuosien ajan tehneet yhteistyössä vaikuttavaa aluekehitystyötä ja rakentaneet toimivia ilmastotyön malleja ja yhteistyöverkostoja. Hallinnon uudistukseen liittyvä ilmastotyön keskittäminen tulee toteuttaa siten, että alueilla vuosien työllä saavutetut yhteistyörakenteet, asiantuntemus ja verkosto-osaaminen voidaan säilyvät. Mikäli alueellisen ilmastotyön toivotaan jatkuvan ja vahvistuvan, tulee tähän osoittaa resursseja. KAISUssa tulisi tunnistaa, että aluekehittäminen rahoitusinstrumentteineen ovat keskeisiä keinoja suunnata kehittämistyötä ilmastotoimiin läpi yhteiskunnan sektoreiden.

Alueellisen yhteistyön vahvistamiseksi olisi hyvä osoittaa KAISUun toimenpide, joka ohjaisi kaikkia alueita vuosittain tarkasteleman alueen ilmastotoimien etenemistä. Tämä voisi olla käytännössä esimerkiksi seurantaa, yhteistyökeskustelua tai tulevan rahoituksen suunnittelua.

ELY-keskus kiittää, että KAISU:un on sisällytetty valtion aluehallinnon ilmastoasiantuntijaverkoston sekä strategiapäälliköiden ja ohjaavien tahojen ilmastoryhmän tukeminen. Hallintouudistuksessa nämä rakenteet on tärkeä säilyttää.

ELY-keskus katsoo, että KAISU:ssa jää tunnistamatta ilmastolain mukainen valtion viranomaisten ilmastotyön edistämisvelvoite. KAISUun voisi lisätä valtionhallinnon viranomaisten ilmastotyötä käsittelevän erillisen kappaleen. ELY-keskus nostaa lisäksian esille joitakin kustannusneutraaleja toimenpiteitä, joita valtion aluehallinnon viranomaistyöhön olisi tarpeen osoittaa. Nämä käsitellään osiossa ”Muut poikkisektorit”.

Kulutuksen hiilijalanjälki

Avovastaus

Kulutuksen hiilijalanjälkeä pyritään usein pienentämään informaatio-ohjauksella. Informaatio-ohjauksen vaikuttavuus on todettu tutkimuksissa varsin vähäiseksi, mutta hyväksyttävyys suureksi. KAISU-luonnoksessa informaatio-ohjaus on saanut korkean kannatuksen kansalaiskyselyssä. Informaatio-ohjauksen arvo tulee parhaiten esiin selkeissä toimenpiteissä, joissa oikea tieto ohjaa

kuluttajia havaitsemaan taloudellinen hyöty toiminnan muutoksessa. Siten ympäristöpolitiikan ohjauskeinojen kannustimia tulee kehittää toimivammaksi. Näin voidaan huolehtia oikeudenmukaisesta siirtymästä ja kustannusjaosta eri elinkeinoelämän sektoreiden, maatalouden ja kuluttajien kesken.

Julkiset hankinnat

Avovastaus

Suomi on yksi harvoista OECD-maista, joissa julkisille hankinnoille ei ole kansallisia ekologisia tavoitteita tai pakollisia ympäristövaatimuksia. Parhaillaan julkisten hankintojen ekologisten tavoitteitä kehitetään hankintojen hiili- ja luontojalanjäljen vähentämiseksi sekä kiertotalouden edistämiseksi. Hankintalainsäädännön kehittäminen siten, että se sisältää velvoitteen huomioida ympäristö- ja sosiaaliset näkökohdat on tärkeää. Samalla julkinen sektori toimii esimerkkinä.

Muut poikkisektorit

Avovastaus

Aluehallintouudistuksessa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset jaetaan valtakunnalliseen lupa- ja valvontavirastoon (LVV) sekä alueellisiin elinvoimakeskuksiin (EVK). Tulevien virastojen tehtävillä on laaja rajapinta ilmastotavoitteiden edistämiseksi perutehtävissä. KAISUssa virastoja koskevia, kustannusneutraaleja toimenpiteitä voisivat olla seuraavat:

1. Tuetaan erillislainsäädäntöjen toimeenpanoa sekä kehittämistä ilmastolain edistämisvelvoitetta tukevaan suuntaan.

2. Edistetään vähähiilistä ja energiatehokasta yhdyskuntarakennetta sekä laadukasta viherrakennetta (kaavoitus ja muu maankäytön suunnittelu)

3. Edistetään rakennussektorin kiertotaloustoimia sekä olemassa olevan rakennuskannan säilyttämistä ja korjaamista.

4. Edistetään alueiden ja kuntien ilmastotyötä yhteistyössä kuntien ja maakuntien liittojen kanssa.

5. Edistetään MAL-sopimuksissa valtion ja kasvavien kaupunkiseutujen välistä ilmastokumppanuutta osana maankäyttöä, asumista ja liikennettä koskevaa yhteistyötä ja nostetaan ilmastotavoitteet osaksi MAL-suunnittelua ja -seurantaa.

6. Velvoitetaan tulevat virastot tiedottamaan kuntia ja alueita seurantatiedosta, joita syntyy osana niiden tavanomaista toimintaa. Kerättäviä tietoja voisivat olla jo tällä hetkellä tuotettavat tiedot kuten meneillä olevat lupamenettelyt ja myönnetyt luvat, käsittelyyn tulleet metsien käsittelyilmoitukset, poikkeamisluvat, häiriöilmoitukset, perustetut suojelualueet, ympäristöavustukset, alueella toimivat hankkeet sekä erilaiset kunnostukset.

ELY-keskus toteaa, että MAL-sopimuksissa ilmastokysymykset tulisi ottaa huomioon kokonaisvaltaisesti. Joukkoliikennettä tukeva yhdyskuntarakenne tulee olla yksi sopimusten lähtökohdista kaikilla kaupunkiseuduilla. Tuleva yhteistyövelvoite valtion ja kuntien välillä voisi olla keino edistää ilmastotavoitteita kokonaisvaltaisesti osana seutujen asumisen, palvelujen, liikenteen ja ympäristön kokonaisuutta.

Ilmastorahoitus

Ilmastorahoituksen edistämiseksi olisi tärkeä tunnistaa mahdollisuus vaikuttaa ilmastotavoitteisiin kaikessa rahoituksessa. ELY-keskukset myöntävät merkittäviä määriä EAKR-, ESR- ja CAP-rahoituksia sekä tukevat pk-yrityksiä. Lisäksi ne jakavat monia muita pienempiä rahoituksia.

Suunnitelmassa on nostettu esiin valtakunnallinen strateginen ACE-LIFE-hanke, jonka yksi keskeinen tavoite on ilmastorahoituksen vaikuttavuuden edistäminen. ELY-keskukset ovat hankkeessa mukana rahoituksen edistäjinä. Parhaillaan ELY-keskukset laativat työkalua rahoitusten suuntaamiseksi ilmastovaikuttavimpiin toimiin. ACE-hankkeen kuvauksessa olisi syytä tarkentaa, miten ilmastorahoituksen strategia, ilmastovaikutusten arviointityökalu sekä ilmastoinnovaatioiden skaalaus tukevat rahoituksen edistämistä paitsi aluehallinnossa myös muiden rahoitusinstrumenttien osalta.

Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

Avovastaus

-

Muita huomioita

Avovastaus

-

Mutanen Jari
Etelä-Savon ELY

Leppänen Jaana
Etelä-Savon ELY - Johtava ilmastoasiantuntija